

İnternet Kullanımının Öğrencilerin Sosyal İlişkileri ve Okul Başarıları Üzerindeki Etkisi

M. Zeki Duman

Arş. Gör. Dr.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

E-posta: zekiduman@yahoo.com

Özet: Dünya çapında kullanımı gittikçe yaygınlaşan bilgisayar ve internet teknolojisi, en fazla bilgi alışverişi ve eğitim sürecinde kullanılmaktadır. Öğrencilerin öğrenme alışkanlıklarını ve bilgilimsel deneyimlerini zenginleştirmeyi hedefleyen bu araçlar, hem öğrencilerin sosyal davranışlarını etkileyerek, öğrenme becerilerini geliştirmekte hem de aile başta olmak üzere, yakın akraba ve arkadaş gruplarıyla olan ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim siber-sosyolojik araştırmalar, internet kullanımının öğrencilerde teknolojik bağımlılık yarattığı ve bu bağımlılık nedeniyle öğrencilerin çevreleriyle uyum sağlamada problemler yaşadığını göstermektedir. Bu amaçla araştırmamız, başta bilgisayar ve internet olmak üzere iletişimsel teknolojiyi kullanan öğrencilerin; "sosyal çevre" ve "okul başarıları" ile bu teknolojik araçlar arasında var olduğu düşünülen ilişkileri ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayar, İnternet, sosyal ilişkiler, öğrencinin okul başarıları

The Effects of Internet Use on Students' Social Relations and School Success

Abstract: Computer and internet technology, which increases dramatically have been using for exchange of information and knowledge and education in schools. These technologies that aims to improve students' learning skills and enrich scientific knowledge, although on the one hand aims to develop learning skills via effecting social attitudes and behaviors, on the other hand effects in a negative way, with relationships with family, close relatives and friendships. Cyber-sociological studies have shown, as a matter of fact, that these technologies could give rise to technological dependence and cause social isolation which triggers off the internet-user students dissonant behaviors with close social environment. In that frame, this study aims to clarify defaulted relations between social environment, school success and using communication technology, mainly computer and internet.

Keywords: Computer, internet, social relations, students' school relations

Giriş

Genellikle klasik eğitim modelleri, öğrencilerin çevresel uyum ve okul içindeki beklentisel davranışlarının değişimini aile ve okul havzasıyla/alaniyla sınırlamakta ve bunun dışındaki etkenleri, özellikle de öğrencinin fizyolojik ve psikolojik gelişimini göz ardı etmektedirler. Oysa eğitimin temel amaçlarından biri de, hiç şüphesiz ki, öğrenciyi istendik/istenilen davranışlara sevk etmek, belirlenmiş toplumsal normlara uyum sağlamak ve en önemlisi öğrenciyi sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla geleceğe hazırlamaktır. Dolayısıyla aile, akraba ve yakın çevrenin sosyal yaptırım ve yönlendirme gücünün gittikçe marjinalize edildiği, eğitime yönelik bilgilerin okul dışına çıkarılarak bir tüketim nesnesine dönüştürüldüğü, başta yazılı ve sözlü medya olmak üzere iletişim araçları tarafından yoğun bir enformasyon/dezenformasyonun yaşandığı günümüzde, öğrencilerin bütün bu süreçlerden nasıl etkilendiğini bilmek/tespit etmek ve öğrenciyle iletişim kurmada yeni stratejiler geliştirmek/belirlemek ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Oysa eğitim araştırmaları genelde, "öğretmen-öğrenci" ve "öğrenci-okul" odaklı çalışmalara yoğunlaşmakta ve gerek akademik gerekse medya alanında bu alanlara/süreçlere ilişkin tartışma ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca, yine bu tür araştırmalarda teknoloji, olgusal gerçekliğe etki eden bir faktör olarak değil, daha çok bir veri olarak ele alınmaktadır. Böylece, eğitimin teknoloji ile olan ilişkisinin pragmatik bir çerçeveden ele alındığı, yani teknoloji yardımıyla eğitimin ne kadar hızlı ve geniş bir kitleye sunabilmeyi amaçlayan bir bakış açısının egemen olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu tür araştırmalar, eğitim alanında var olan sorunların çözümü konusunda birçok önemli sonuçlar da ortaya koymuşlardır. Ancak, teknoloji artık sadece eğitim kalitesi ve hacmini artırmaya dönük bir araç olarak kullanılmadığı gibi sadece iletişim olanağını sunan pratik bir araç da değildir. Teknoloji, kimi sosyal bilimcilerin iddia ettiği gibi; yaşamın yönü/hızı ve biçimini belirleme noktasında başlı başına bir amaç haline gelmiştir.

Bu amacı ve yeni bilgi ve teknolojilerin eğitim alanına yansımalarını doğru teşhis etmez ve bu süreçten kendimizi soyutlarsak; artık bir akademisyen/öğretmen olarak ne öğrenci ile sağlıklı bir iletişim kurma olanağını bulabiliriz, ne de sahip olduğumuz bilgiler bize yeterli gelebilir. Dolayısıyla her ne kadar istemesek/ beğenmesek, eleştirip/yadsısak da, multimedya teknolojisi, hem yaşam biçimlerimizi, beklenti ve değerlerlerimizi doğrudan etkilemekte hem de bilgi ihracında bulunduğumuz öğrencilerimizi yönlendirmekte, hatta kimi zaman onların davranışsal tepkilerini belirleyen birincil kaynak haline gelebilmektedir. Araştırmamız, bu açıdan da teorik bazı tartışmaları sunmakta ve konuya ilişkin perspektif geliştirmek açısından bizlere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, dışsal bir faktör olarak öğrencilerin benliklerini/kişiliklerini etkileyen bilişim teknolojilerinin -internet kullanımının- öğrencilerin; tutum, davranış ve değer kalıpları üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemiştir.

Çalışmanın birinci bölümü, günümüzün değişen toplumlarında iletişim teknolojisinin sosyal, politik ve kültürel alanda yarattığı dönüşümler, teknolojinin insan yaşamındaki pratik etkisi ve öğrenme sürecinde eğitim teknolojilerinin kullanımı konularını kapsamıştır. İkinci bölümde ise, söz konusu teknolojinin öğrenci psikolojisi ve fizyolojisi üzerindeki olumlu/olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur. Özellikle de internet kullanımının öğrencilerin, beklentisel talepleri ile varoluşsal koşulları arasındaki mesafeyi nasıl etkilediği, diğer bir deyişle öğrencinin söz konusu teknolojilerden yararlanırken hangi açılardan etkilendiği sorularına cevap aranmıştır.

Teknoloji ve İnsan

Kurumsal ve yapısal dönüşümü hedeflemiş olan birçok yenilik, insanlık tarihinin son üç yüz yılında ortaya çıkmıştır. Tarihsel bir kırılma ve toplumsal bir alt-üst oluşa neden olan bu yeniliklerden biri de, insanın teknolojiyi keşfetmesidir. Bu keşif, aslında insanlığın doğa ile tanışması ve onunla pragmatik bir ilişkiye geçmesiyle ilgilidir. Yani, teknoloji ve insan ilişkileri, bir açıdan doğa ve insan ilişkilerinin bir özetidir. İnsan ekolojisi, içinde bulunduğu ortamı değiştirmek, dönüştürmek ve onu yeniden düzenlemek çabasına girerken hiç şüphesiz ki teknolojik araçlara ihtiyaç duymuştur. Bu konularla ilgili yapılmış olan antropolojik ve paleontolojik çalışmalar, insanın teknolojiyi kullanırken temelde doğayı kendi denetimi altına almayı, onun üzerinde egemenlik kurmayı ve hemen akabinde de kendi cinsine tahakküm etmeyi amaçladığı sonucuna varmaktadır. İnsan ekolojisi, bu açıdan doğa ve insan üzerinde egemenlik kurmak için teknolojiyi bir araç olarak kullanmış ve günümüzde de kullanmaktadır.¹ Bu durum, yani insanın kendisini güçlü hissetmeye başlaması, insanın sosyal yaşamda da öteki insanlar üstünde güçlü olma güdüsünü ortaya çıkartmış, bilim ve onun verili sonucu olan teknolojik aygıtları kullanmasıyla da bu defa doğayı sömürmeye başlamıştır.

Doğayı, yenilmesi gereken bir rakip olarak gören bu pragmatist anlayış, ilkçağ yunan felsefesinde olduğu gibi bütün semavi dinlerde de görülmektedir. Nitekim gerek, Musevilik ve Hıristiyanlık, gerekse İslam,

¹ Bu konularla ilgili yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri de, Gordion Childe'in (2001), insanın çağlar boyu gelişimini konu edindiği *Kendini Yaratan İnsan* adlı eseridir. Yazar, söz konusu eserinde, insan soyunun uygarlıkla tanışmasını, teknolojiyi doğa ile verdiği mücadelede kullanmasına bağlamakta. Ona göre insanlar, ekonomik koşullarını ve sosyal güçlerini artırmak için, doğa engelini-iklimsel değişimler; sıcak/soğuk hava, nem ve rüzgâr, deniz, ırmak, bataklık- ve fizyojeografik unsurları aşmak zorundaydılar ve bu amaçla ilk kez neolitik (ilk yerleşim) dönemde teknik bilgiden bir araç olarak yararlanmaya başladılar. Bu amaçla demir, bronz ve altını kullanmaya başlayan insanlar, bu maddelerden gelişmiş araçlar yaptılar. Bu durum, kimi Marksist kuramcılarının iddia ettiği, insanlık tarihinin ilkel komünal bir sosyo-ekonomik düzen içerdiği, primitif topluluklar şeklinde örgütlendiği ve gerek politik gerekse ticari anlamda hiçbir varlık göstermediği şeklindeki iddiaları çürütmektedir. Child'e göre bu toplumlar, doğa ile mücadele ederken belirli bir bilgi ve uzmanlığı gerektiren araçları, üretebilecek kadar da ileri gitmişlerdir. Dolayısıyla insanlık tarihi, birçok açıdan gelişmiştir ve uygarlığımızın temellerini oluşturmaktadır.

insanı; yeryüzünün (doğanın) efendisi olarak görmekte, doğayı da - kuşlardan, ağaçlara, dağlardan nehirlerle kadar her şey- insana hizmet etmek için yaratıldığına inanılmaktadır. Moderniteye geçişle birlikte bu anlayış/kavrayış/tutum, daha da kesif bir hâl almakta ve bu süreçte doğa, bütün acımasızlığıyla yeniden düzenlenmektedir. Gerçekten de aydınlanma felsefesiyle birlikte akıl, hikmet'inden (wisdom) arındırılarak işlevselliğine (*reason*) indirgenmiş ve her şeyi; yarar ölçüsü içinde değerlendiren içkin bir akıl anlayışı ortaya çıkmıştır. Modern bilim epistemolojisi bu anlayıştan hareketle insanı, rasyonel akli sayesinde yeni bir dünya inşa etmeye yeltenmiştir.

Modern felsefede, insanın ne pahasına olursa olsun doğaya egemen olma düşüncesi vardır. Örneğin F. Bacon'a göre; yaşamın amacı, doğayı insan ihtiyaçları yönünde kullanabilmektir. Bu amaca ulaşabilmek için, kozmolojik - aşkın değer ve inançlar- güçler ve jeolojik -fiziksel unsurlar- engeller ortadan kaldırılmalıdır. Descartes da benzer bir inançtan hareketle, doğayı kendi içinde çok bileşenli ve gizemli bir yapı olarak tahayyül etmiş ve Matematiğe de, bu gizemi çözecek bir disiplin olarak bakmıştır. Onun için, bilimsel çalışmalardaki amaç, doğanın bu bilinmeyen denklemini, yasalarını ortaya çıkartmak suretiyle onu kontrol altına almak ve dolayısıyla ona egemen olmaktır. Aydınlanma felsefesinde birçok entelektüel de benzer görüşleri ileri sürmekten çekinmemişlerdir. Felsefeye hâkim olan bu anlayışı biz, klasik iktisat teorilerinde de görmekteyiz. Nitekim kapitalizmin çıkarıcı mantığında, bir ürünün ticari özellik gösterebilmesi için o ürünün öncelikle emek harcanarak elde edilmiş olması gerekir. Diğer bir deyişle bir mal, eğer belli bir zaman, enerji ve emek verilerek elde edilmişse değerli ve anlamlıdır. Aksi durumda doğada bulunan mal/ürünler, iktisadi açıdan bir değer teşkil edemezler. Yine bu teorik yaklaşımda, hiçbir çaba harcanmadan elde edilen ürünlerin, -su, hava, güneş gibi- sınırsızca tüketilmesinde herhangi bir sakınca görülmemiştir.

Gerek felsefi gerekse iktisadi yaklaşımlar, insan-doğa ve teknik rasyonalite arasında doğrusal bir bağ inşa etmeye çalışırken, bir tarafta insanın bencil çıkarlarını ön plana almaya, diğer taraftan faydayı, yaşamın/ilişkilerin merkezine yerleştirmeye çaba göstermişlerdir. Yani, insanı mutluluğa ve doyuma ulaştıracak her tür araç, bu anlayışla meşru görülmüştür. Dolayısıyla teknoloji, aslında salt kendi başına bir değer ifade etmez. Yaşanan sosyal, ekonomik, kültürel ve politik sorunların temelinde hep teknolojik gelişmeler görülmekte ve bütün suç bu tür araçsal materyallere yüklenmektedir. Oysa Habermas'ın deyimiyle teknoloji, aslında ideolojiden bağımsız olması gerekirken bu süreçte bizzat ideoloji haline gelmekte/getirilmektedir.²

---

² Habermas (2000), teknik ve bilimin modern akıl tarafından ideolojiye indirgenliğini ve bundan dolayı da bu konuda sağlıklı bir perspektifin yakalanamadığını düşünmektedir. Ona göre, doğayı bir nesne olarak algılayan her tür düşünce belli bir yerden sonra teknik bir evreye geçecektir. Teknik ise doğal olarak ideoloji hâline dönüşecektir. Bu anlamda ideolojiden soyutlanmış bir bilimsel bilginin imkânı üzerinde durmak gerekir.

Bu ideolojik konumlanışın; toplumsal sınıflar, yapılar ve değerler açısından nasıl üretildiği konusu ise sanayileşme ve Fransız Devrimi sonrasında kemale eren sosyoloji disiplini üstlenecektir. Klasik sosyologlar açısından bakıldığında modernleşme ile birlikte insanoğlu radikal bir devrim gerçekleştirmekte, tarih ve ideoloji, Fukuyama'nın bugün iddia ettiği gibi son bulmakta, değerler silinip gitmekte, ortada sadece rasyonalite ve onun temel ardılı olan teknik ve bilimsel gelişmeler kalmaktadır. İnsanın, kozmik iletişimini kopartan bu sekülerist bakış, etik'ten arındırılmış bir doğa-insan ilişkisini de yaratmaktadır. Nitekim Weber, Durkheim, Saint Simon ve Marx gibi ilk dönem sosyal bilimciler, insanı hem doğaüstü güçlerden/inançlardan hem de yeryüzü engellerinden kurtarmasını sağlayacak biçimde yeniden tasavvur etmeye kalkışmaktadırlar. Onlar açısından insan, akli sayesinde kendisini bugüne kadar mahkûm ettiği her tür ilişki ve yapıdan kurtarabilir ve bu anlamda hem gökyüzü hem de yeryüzünün tek hâkimi olabilir. Bunun yolu, bilimsel bilginin yaratacağı teknik gelişmeleri iyi kullanmaktan geçer. Ancak, mekanizasyona/standardizasyona dayalı bu ilişki ve yapının insan ve çevresi (doğa) açısından sakıncalı hâle geldiği sonradan fark edilmiştir.

Bu sakıncaları dillendirerek, insanı bilgi ve teknoloji ile yeniden bir sözleşme imzalaması gereğini dile getiren düşünürlerden biri de Weber'dir. Ona göre, bilimsel ve akademik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan teknoloji, insanı hem kendi doğasına hem de çevresine karşı yabancılaştırmaktadır. Aşırı teknolojiye boğulma, teknolojik merkezli düşünme biçimi ve bürokratizasyon, insanı günlük hayatın anaforunda makineleştirmekte ve soyutlaştırmaktadır. Dev sanayi tesislerinin, makine ve araçların, onun deyimiyle demir kafes'in içinde/arasında bir dişliye dönüşen insan'ın, artık bu hapisten kurtulması gerekmektedir. Aksi durumda insan, amacına ulaşmak için bir araç olarak kullandığı teknolojiyi, belli bir süre sonra bizzat teknolojinin bir aracı haline gelecek ve kendi gerçekliğinden uzaklaşacağı için de toplumsal değerlerini, bilişsel erdemlerini ve fiziksel yetilerini kaybedecektir. Bu sakıncaların ortadan kaldırılması için insanın hem kendi öz doğası (benliği) hem de ekolojik doğasıyla etkileşime dayalı yeni bir ilişki kurması gerekmektedir.

Weber gibi, modernitenin araçsal-akla dayalı bilgi anlayışını eleştiren diğer bir düşünür de Durkheim'dir. Ona göre de, gelinen süreçte insan eko bir sistemin parçası olduğunu yeniden hatırlamalıdır. Yaşananlar, insanın korkunç bir anomi ile karşı karşıya kaldığını göstermekte, mekanik ilişkiler, sosyal çöküntüler, düşüncel antagonizmalar sosyal yaşamda bireyi yabancılaştırmaktadır. Bütün bu gelişmelerin nedeni, modernitenin Kartezyen felsefesine dayalı düşünsel anlayışında yatmaktadır. Diğer bir deyişle, modern düşün, önceden insanı yaşama bağlayan ama aynı zamanda onun yaşam alanını sınırlandıran toplumsal normların bu süreçte kaybolması ve yerine gelen teknik rasyonalizasyon ve ideolojinin bu boşluğu dolduramamış olmasıdır.

Ekonomik koşulların, üretimde sosyal güçlerin ve bilimsel uygulamaların, tarihsel değişimdeki en önemli unsurlar olduğuna inanan Marx ise, yaşanan bu sıkıntıların en iyi biçimde tahlil etmiş olan sosyologların başında gelmektedir. Gerek burjuva sınıfının ideolojisini kapitalizmle özdeşleştirmesiyle, gerek tarihi, sosyal sınıfların antagonizmasıyla -çatışma-açıklamaya çalışması ve gerekse modern düşünceyi metodolojik açıdan eleştirmesi noktasında çok önemli analizler yapmıştır. Marx, modern uygarlığı "katı olan her şeyin buharlaştığı" bir çağ olarak değerlendirirken, aslında insan için sadece hiçbir sağlam dayanak ve değer kalmadığına vurgu yapmıyor, aynı zamanda insanın bu evrende ne kadar "yabancılaştığının" da altını çiziyor. Bu düşünürlerin öne sürdükleri temel sav, modern toplumu tanımlayan teknolojik gelişmenin özgürlükten ziyade bağımlılığı artırdığı ve insanın teknoloji ile ilişkisi sonucu kendi özünden uzaklaştığıdır.

İnsan, gerek bugünkü istemlerini doyurmada gerekse yarınını belirlemede hem doğa ile hem de teknoloji ile etkileşime dayalı yeni bir ilişki biçimini geliştirmelidir. Aksi durumda teknolojinin fonksiyonel ilişkileri ve nicel olanı ön plana çıkaran rasyonellik tanımı, bugünkü sorunları daha da kronikleştirmeye başlayacak ve insanın kendi doğasını bugünden tükettiği gibi yaşamını borçlu olduğu eko-sistemini de tüketmeye başlayacaktır. Bu felsefi ve sosyolojik bakış açısının, insan ve teknoloji konusundaki düşüncelerimize kuramsal bir açılım/boyut/perspektif getireceği düşüncesiyle şimdi de, bilgi teknolojisinin eğitimle olan ilişkisine geçebiliriz.

Bilgi Teknolojisi ve Eğitim

Hiç şüphesiz ki teknolojik gelişmeler, sağladığı kolaylıklarla sadece yaşamımızı etkilemekle kalmıyor aynı zamanda yeni üretim biçimlerine yol açacak devrimsel gelişmelere de kaynaklık ediyor. Bu gelişmeler, beraberinde yeni sosyal ilişkiler, kurumlar, yapılar ve değerleri getiriyor.³ Bu açıdan sosyal bilimciler sanayi toplumu ile post-sanayi toplum arasında bir ayrıma gidiyorlar. Bilindiği gibi sanayi toplumu kavramı, 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başında ekonomik, teknolojik ve politik alanda ortaya çıkan köklü değişimler sonucunda kullanılmaya başladı. Hiç şüphesiz ki bu değişimin temelinde, üretim ilişkilerini radikal bir dönüşümden geçiren teknolojik yeniliklerdir. Buhar basıncının bir enerji kaynağı ve hareketin itici gücü olarak kullanılmaya ve kömür madenlerinin işletilmeye başlanması ve ardından seri imalatın yapılması bu alanda ortaya çıkan en önemli gelişmelerdir.

---

³ Sosyal değişimin temelinde teknolojik devrimlerin yattığını, teknolojik gelişimi ise bilimsel gelişmelere bağlayan Volti (1992), sanayi sonrası toplumda bu değişimin hız/yönü ve kapsamının artması nedeniyle sosyal kurumların yeniden yapılandırılması gerekeceğini düşünmektedir. Volti, teknolojinin doğası gereği kendisine ait yeni bir kültürel dünyayı inşa ettiğini ve bu kültürün, bütün toplumları doğrudan egemenliği altına alacağını, dolayısıyla teknolojiyi üreten toplumların aynı zamanda diğer toplumlar üzerinde de hegemonya kuracağını iddia etmektedir. Ayrıca, teknolojik gelişmenin, başta enerji ve çevre olmak üzere, iş yaşamı, iletişim, yazılım, elektronik medya ve silahlanma konuları üzerinde de doğrudan etkide bulunacağını vurgulamaktadır.

Geçimlik ekonomi, yerini üretime dayalı pazar ekonomisine bırakması beraberinde yeni iş sahaları ve işsizliği, kırdan kente göçü, buna bağlı olarak kentleşmeyi ve okullaşmayı ortaya çıkartmıştır. Ayrıca, kas gücüne dayalı bu ekonomik ilişkiler, kendi içinde farklı iki sınıfın da belirmesini sağlamıştır. Bir tarafta üretim sahibi burjuvalar, diğer taraftan bu araçları kullanarak üretim gerçekleştiren proleterya, emekçi (işçi) sınıfı yer almıştır. Bu iki sınıf arasında yaşanan çatışmalar, radikal sendikal hareketlere ve sosyalist ideolojilere zemin hazırlamıştır. Marksist teorinin öncülük ettiği bu ideolojik yelpaze sayesinde, emekçi sınıf, sadece bazı sosyal ve ekonomik ayrıcalıklar elde etmemiş aynı zamanda bu sınıfın tarihin öznesi olarak geleceğin ütopyik toplumunun düzenini kuracak bir rolle de görevlendirilmiştir.

Sanayi toplumu, bu ekonomik ve teknolojik değişmelerle beraber, sosyal yaşamın alt-üst olmasıyla da yeni politik açılımlar getirmiştir. Monarşilerin yıkılarak yerini krallıklara bıraktığı 17. yüzyılın sonunda egemenlik, krallıktan alınarak milliyetçilik temelinde örgütlenen ulus devletlere bırakılmıştır. Sınırları kalın kırmızıçizgilerle belirlenmiş olan bu ulus-devlet örgütlenmesi, sanayi toplumunun egemen yönetim biçimini de oluşturmuştur. 1789 Devrimi sonrasında sanayi toplumunda, demokrasi, liberalizm ve sosyalizm gibi ideolojik anlayışlar/arayışlar egemen olmaya başlamıştır. Aynı şekilde Cumhuriyetin bir rejim olarak benimsendiği Batı Avrupa'da sosyal demokrat ve liberal demokrat siyasal partiler iktidara gelmeye başlamıştır.

Sanayi sonrası ya da post-sanayi toplumlarında ise bu üç özellik, yapısal ve kurumsal açıdan değişime uğramıştır. Konumuz daha çok teknolojik değişimin eğitim ile olan ilişkisi olduğu için diğer iki alanda - ekonomik, politik- meydana gelen değişimi burada ele almayacağız. Peki, sanayi sonrası toplumda bilgi teknolojisi nasıl meydana gelmiş? Bu dönemin temel yapısal sorunları nelerdir ve bilginin teknoloji ile birleşmesi eğitim sürecini nasıl etkilemiştir? Bu soruların cevabını Daniel Bell'in çizdiği aşağıda verilen Tablo 1 üzerinde görebiliriz.

Tablodan da anlaşılacağı üzere sanayi sonrası toplumda ana itici güç, sanayi toplumundaki gibi makineleşme ve fordist üretim tarzı değildir. Tam tersine bilgi teknolojisini üretecek olan eğitim kurumları-üniversite, akademik enstitüler ve araştırma-geliştirme merkezleri-dir. Ayrıca, ekonomik ilişkiler, sermaye birikimi, tüketim, dağıtım ve pazarlama gibi süreçler bütünüyle üretilecek bilimsel bilgilerle biçimlendirilmekte, bu süreçte insan sermayesi temel alınmaktadır. Niteliksel ve pratik bilgiyi ortaya koyan her tür yöntem, sanayi sonrası toplumun temel eğitim politikasını oluşturmaktadır. Kısacası, sanayi sonrası toplumda kas gücü, yerini enformasyon/bilgi teknolojisine bırakmıştır. Dolayısıyla gelişmiş toplumlar, artık milyar dolarları fabrikalar yerine, ar-ge çalışmaları için özel enstitülere yatırmakta, bu enstitülerde çalışacak eğitilmiş elemanların transferine gidilmekte ve böylece bilgi iki yüz yıl önce Bacon'un dediği gibi temel bir güç haline gelmektedir.

Tablo 1. Sanayi-Sonrası Toplumun Yapısı ve Problemleri

Eksen İlke	Teorik Bilginin Merkeziliği ve Kodlanması
➤ Temel Kurumlar	➤ Üniversiteler ➤ Akademik Enstitüler ➤ Araştırma Kurumları
➤ Ekonomik Alan	➤ Bilime Dayalı Sektörler
➤ Temel Kaynak	➤ Beşeri Sermaye
➤ Siyasal Problem	➤ Bilim Politikası ➤ Eğitim Politikası
➤ Yapısal Problem	➤ Özel ve Kamu Sektör Arasında Denge sağlanması
➤ Tabakalaşma: Temel Yol	➤ Beceri ➤ Eğitim ve Öğretim
➤ Teorik Sorun	➤ Yeni Sınıfın Dayanışması
➤ Sosyolojik Reaksiyonlar (tepkiler)	➤ Bürokratikleşmeye Direnme ➤ Rakip Kültür

Kaynak: Bell, 1973: 118.

Sanayi sonrası toplumda bilgi teknolojilerine bağlı olarak ileri düzeyde bir işbölümü ve uzmanlaşma gözlenmiştir. Bu toplumlarda eğitim, sadece teorik bilgilerden oluşan bir süreç olarak değil aynı zamanda stratejik bir değer olarak kabul görmüştür. Masuda'ya göre (1990: 44), bilgi toplumunda eğitim, şu açılardan değişime uğrayacaktır:

- ◆ Formel okul sınırlamaları bilgi toplumunda ortadan kalkacaktır.
- ◆ Şimdiki kapalı eğitim sistemleri yerlerini bilgi networklarına bırakacaktır.
- ◆ Bu durum, gelişmiş bölgeler ile gelişmemiş bölgeler arasındaki boşluğu ortadan kaldıracaktır.
- ◆ Kendi kendine öğrenme, eğitimin ana şekli olacaktır. Formel eğitim sisteminde öğrenci öğretmen tarafından tek taraflı olarak öğretilmektedir. Bilgi toplumunda öğretmen, özellikle bilgisayar desteği sayesinde bir danışman işlevi görecektir.
- ◆ Şimdiki eğitim zorunlu ve genç yaşta tamamlanıyor. Sürekliliklerin egemen olduğu enformasyon toplumunda, yetişkinlerin eğitimi de büyük önem kazanacaktır.
- ◆ Kitle eğitimi yerini bireysel yeteneklere ve tercihlere uygun bir eğitim anlayışına bırakacaktır. Bir diğer ifade ile kişisel tarzda eğitim sistemi uygulamaya konulacaktır. Bu değerlendirmeler bize, eğitimin artık hiç kimsenin veya hiçbir kurumun tekelinde olmadığını, piyasanın arz-talebine göre üretilen ve satılan bir değer haline geldiğini göstermektedir. Giddens'ın (2000:456) de yerinde belirttiği gibi, günümüzde eğitim alanına giren örgütlerin çoğu, daha önceden eğitim kurumlarının yanında bile geçmiş değillerdir.

Bunlar arasında kablolu televizyon şirketleri, yazılım firmaları, telekomünikasyon grupları, film yapımcıları ve aygıtlarını sağlayan firmalar da yer almaktadır.

Bilgi teknolojisinin eğitimdeki kullanımı en çok internet yoluyla gerçekleşmektedir. Uzaktan eğitimi de içine alan ve daha çok bilgisayar teknolojisi aracılığıyla verilen bu eğitim, günümüz toplumlarında daha fazla rağbet görmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde, öğrencinin okula uğramadan sadece internet yoluyla okul bitirdiği ve üniversite diplomasına sahip olduğu bilinmektedir. Klasik eğitimde olduğu gibi öğrenciler, artık dört duvar arasındaki okullarda eğitim almak zorunda değildirler. Öğrenciler, bilgi teknolojileri aracılığıyla evlerinde okullarını bitirebilmekte, herhangi bir alanda uzmanlaşabilmekte ve bunun için gerekli diplomalara sahip olabilmektedir. Bu durum, eğitimin devletin tekelinden çıkarak, özel kurumların ve sivil toplumun eline geçmesini ve bu anlamda eğitimin ideolojik olmaktan çok işlevsel olmasını da sağlamıştır. Artık, öncelikle istedik davranışların ve toplumsal değerlerin kazandırılmasını amaçlayan klasik eğitim anlayışı yerini, üretime dönük bir eğitim anlayışına bırakmıştır. Böylece sanayi sonrası toplumda bilgi ve teknoloji, üretim faktörleri olarak daha fazla kullanılmaya başlanmış, ülkeler bu amaçla bilgi teknolojilerinden maksimum fayda sağlamak için araştırma ve geliştirme fonlarına daha fazla mali kaynak ayırmaya başlamışlardır.

Küreselleşme e Siber-İletişim (İnternet)

Günümüzün başta gelişmiş Batılı toplumları olmak üzere dünyanın birçok ülkesi, hızlı bir yapısal/kurumsal değişim ve dönüşüm sürecinden geçmektedir. Yaşanan bu değişim trendini anlama ve anlamlandırmakta güçlük çeken sosyal bilimcilerin üzerinde ittifak ettikleri en önemli nokta; söz konusu toplumların, sonu kestirilemeyen bir sonuca doğru gittikleri yönündeki tespitleridir. Yarattığı ontolojik güvensizlikle (Giddens, 1998) yaşamın her alanını zamansal ve mekânsal düzlemde sıkıştıran (Harvey, 2006) ve en önemlisi, toplumsal düzende meydana getirdiği belirsizlik, emniyetsizlik ve güvensizlikle (Bauman, 2000) dünyayı adeta küçük bir köye (Castells, 2007) dönüştüren küreselleşme olgusu, yaşanan bu dönüşümü tetiklemeyle kalmamış, aynı zamanda yeni bir *toplumsal meşruiyetin* altyapısını oluşturacak politik ve kültürel gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.

Nitekim bu "yeni durum"u anlamlandırmaya çalışanlar; günümüz toplumlarını betimlemek için çok farklı tanımlamalarda bulunuyorlar. Örneğin; bu "yeni durum"a, Boudrillard (1997), Tüketim Toplumu, Beck (1992), Risk Toplumu, Ellul (2003) Teknoloji Toplumu, Debord (1996), Gösteri Toplumu, Foucault (2000), Disiplinci toplum yakıştırmasında bulunuyor. Yaşanılanları betimlemek için her ne kadar farklı tanımlamalar yapılsa da, herkesin üzerinde uzlaştığı konu, küreselleşmenin, yaşamın bütün alanlarını doğrudan

etkileyen bir süreci başlattığıdır. Hiç şüphesiz ki bu süreci tetikleyen temel dinamik, iletişim ve siber uzay *cyberspace* (interneti oluşturan küresel bilgisayar ağının biçimlendirdiği etkileşim uzayı anlamına gelmektedir) alanlarında yaşanan ani ve hızlı değişimlerdir. Zaten küreselleşme sürecinin en önemli sonucu da dünyayı küçük bir köye dönüştüren enformasyon teknolojisinin gelişmiş olmasıdır. Robertson (1992: 6) bu duruma, dünyanın "tek bir yere" sıkıştırılması adını vermektedir.

Küreselleşmenin bilgi teknolojileri aracılığıyla yaydığı enformasyon, beraberinde kültürel hegemonyayı yaratacak ideolojik bir içeriği de getirmektedir. Örneğin, network ağlarıyla kurulan siber iletişim, İngilizce dilinin yaygın bir biçimde kullanılmasını da sağlamıştır. Dünya bilim adamlarının üçte ikisinden fazlası İngilizce eser vermekte, dünyadaki mektupların dörtte üçü İngilizce yazılmakta ve dünyadaki tüm elektronik bilgi depolama sistemlerinde depolanan bilginin yüzde sekseni İngilizcedir (Crystal, 1987: 358). Küreselleşme bu açıdan hem kültürel ve politik hem de sosyal ve ekonomik boyutlarıyla etkisini hissettirmektedir. Ancak konumuz, küreselleşmenin iletişim özellikle de internet ile olan ilişkisi olduğu için burada küreselleşmenin öteki boyutları üzerinde durmayacağız. Bizim açımızdan siber uzay iletişimin eğitim ve eğitim teknolojilerine olan yansımaları önemlidir.

Küreselleşme, siber uzay teknolojisi ve veri akışını sağlayan fiber optik kablolarla dünyayı adeta küçük bir kasabaya dönüştürmüştür. Gerçekten de insanlık tarihinin hiçbir döneminde iletişim, bu kadar hızlı bir biçimde gerçekleşmemiştir. Bu anlamda dijital uydu teknolojisi, insanların günlük yaşamlarında daha rahat hareket etmelerini, her tür bilgiye anında ulaşabilmelerini, birçok işlerini dışarıya çıkmadan bilgisayar başında halletmelerinin imkânını yaratmıştır. Bu imkânı *World Wide Web* olarak bilinen, internet teknolojisi sağlamaktadır. *The Economist* bu oluşumu, 1 Temmuz 1995'te "*The Accidental Superhighway*" başlıklı bir yazıyla ve şu veciz değerlendirmeye gündeme taşımıştır:

Telefon ve kablolu televizyon şirketleri büyük bir gürültüyle, hızla elektronik ağlar, evleri sınırsız bir bilgi hazinesine bağlamak, iletişim, eğitim ve eğlence hakkındaki vizyonlarını gösterebilmek için düzinelerce deneme başlattılar. Uzaktaki, kabloyla birbirine bağlanmış bir dünya hedefine doğru koşarlarken, bilgisayar *hacker*'ları ile ayaklarının altındaki öğrencileri fark edemeyecek kadar meşguldüler. Bunlara daha bir dikkat etmeliydiler. Çünkü devler tam da bilgi süper yollarından söz ederlerken, karıncalar gerçekte bir süper yol yapıyorlardı: İnternet (Giddens, 2000: 417).

Gerçekten de internete dayalı iletişim olanaklarının yaygınlaşmasıyla günlük yaşamımızda sürdürdüğümüz birçok alışkanlıklar/pratikler değişmeye başlamıştır. Bu değişim, kendisini en çok da iletişim ve bilişim sektöründe göstermektedir. Günümüzde insanlar, interneti yeni bir sosyalleşme aracı/biçimi olarak algılamaktalar. Yukarıda da değinildiği gibi, sanal ortamda

insanlar alışveriş yapabilmekte, akşam yemeği için randevu ayarlayabilmekte, dünyanın diğer ucunda yaşayan bir arkadaşına doğum günü hediyesi olarak çiçek yollayabilmekte, borsada hisse alıp satabilmekte, film indirip izleyebilmekte ve hatta internet ortamında evlenebilmektedir. Hayatı kolaylaştırması kadar onu riskli bir hâle de getirebilen bu yeni iletişim biçimi, gerek işlevleri gerekse yarattığı katastrofik sonuçlarla da sürekli tartışılmaktadır.⁴

Ancak, bu tartışmalar bir yana, internetin insan yaşamını en çok etkileyen tarafı, bilgiyi kütüphanelerden evlere taşımış olmasıdır. Diğer bir değişle sayfalarda saklı duran bilgiler, internet aracılığıyla her yere taşınabilecek şekilde serbest hâle gelmiştir. Dolayısıyla bilginin, zaman ve mekân mefhumundan kurtularak herkesin hizmetine girebilmesi, eğitim kurumlarının işlevlerini de daraltmıştır. Ancak şu bir gerçek ki, internet, her ne kadar hızlı bir öğrenme sürecini, ani bilgiye ulaşma olanağını sunsa da söz konusu bilgilerin ne kadar güvenli olduğu sorusunu/sorununu da beraberinde getirmektedir. Her tür bilgiye ulaşmak her ne kadar pratik ve yararlı bir durum olarak görülse de bu bilgilerin; kimler tarafından ve hangi amaçlarla sunulduğu konusu tartışmalara yol açmıştır.

İnternet teknolojisi bu anlamda ciddi riskler/sakıncalar taşımakla birlikte özellikle eğitim alanında çoklu bir öğrenme ortamını yaratması açısından da çok faydalı bir hizmet olarak görülebilir. Örneğin internet ortamı, "birçok öğrenme modellerini oluştururken bireylerin öğrenme stratejileri ve motivasyonlarına farklı bakış açılarını getirmektedir. İnternetin eğitim ortamları ile bütünlük sağlaması sonucunda ortaya çıkan internet tabanlı uzaktan eğitim, uzaktan eğitim kavramının tek yönlü iletişim modelini, interaktif çift yönlü iletişim modeline çevirmiştir... Uzaktan eğitim uygulamalarında internet, geniş öğrenci kitlelerine ulaşmayı sağlarken, ulusal ve uluslararası alanda eğitim ve öğretimin maksimum düzeyde geniş bir çevreye yayılmasını da sağlamaktadır. Bu geniş çevre içerisinde farklı dil, din ve ırklardan insanlar bir arada fikir yürütme, sorunları çözme becerilerine sahip olabilmekte, aynı zamanda farkında olmadan internet nüfusunu oluşturmakta ve dünya vatandaşı hüviyetine bürünmektedirler. İnternetin bireylere özgür bir ortam ve kullanıcıların birbirleri arasında sürekli değişen ve ihtiyaca cevap verebilecek düzeyde eğitim ortamları sağlaması, bireyler arası uzaktan eğitim modellerinin geliştirilebileceğine ilişkin ipuçları da vermektedir."⁵

---

⁴ Günümüz dünyasında bilgisayara dayalı iletişim biçiminin, iş yaşamı ve toplum üzerindeki etkilerini ele alan birçok akademik ve bilimsel çalışmalar söz konusudur. Ancak, bu çalışmalar içinde en çok ilgi çeken, Manuel Castells'in (2001) *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society* adını taşıyan eseridir. Yazar, söz konusu eserinde, internetin dünya içinde yeni bir gezegen olduğu tespitine yer vermekte, insan aktivitesini ve düşünce kalıplarını, yeni iletişim ve ilişki biçimlerini, iş sahaları ve yeni bilgi kaynaklarını, politik ve kültürel anlatımları ve yeni eğitim ve öğretim metotlarını yarattığı düşüncesindedir.

⁵ Gürol, M. & Sevindik, T., 2008, "İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim", www. web. sakarya.edu.tr. www.egze.com/internet.11.03.2008.

Bu bağlamda internet, bireylerin dünyaya açılarak farklı kültürel etkinliklere girmesine ve bilgi bilimsel düzeyde paylaşımına girmesine de olanak sağlamaktadır. Diğer bir deyişle, internet kullanımı, "öğrencilerin aktif katılımcılar haline gelmesini sağlamakta, kendi geleceklerini planlamakta ve öğrendikleri disiplinlerin uygulamaları içine girmelerinde yardımcı olmaktadır. Hem öğrencilerin hem de öğretim elemanlarının teknoloji ve bilgi okur-yazarlığını (bilgiye ulaşma, değerlendirme, kullanma ve etkili olarak alıntı yapma) geliştirmelerini sağlamaktadır. Yine, hem başlangıç hem de ileri düzeylerdeki öğrenenleri teknolojik araçları kullanmaları konusunda da cesaretlendirmektedir. Akademik araştırmalara duyulan ilgiyi artırmakta, internetle hem akademisyenlerin hem de öğrencilerin araştırma yapmalarına geniş imkân sağlanmaktadır.⁶ Bundan dolayı modern eğitim kurumları; internet tabanlı uzaktan eğitim modellerine yönelmekte, okuma ve öğrenme stratejilerini geliştirmekte, veri akışını sağlayacak ve bilgiyi bir meta olarak alınıp satılmasına imkân sağlayacak şekilde yeniden düzenlemeye çalışmaktadırlar.

Bu açıdan etkili ve verimli bir eğitimin verilmesinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bölgelerarası gelişmişlik farkından doğan ve eğitim alanında fırsat eşitsizliğini yaratan koşulların giderilmesinde internetin çok önemli bir araç olabileceği söylenebilir. Çünkü gerek fiziki şartlardan, gerekse maddi olanakların yetersizliğinden kaynaklanan nedenlerle eğitim sürecine geç katılan öğrenciler, diğer öğrencilere göre daha düşük bir performans göstermektedirler. Dolayısıyla maddi olanakların kısıtlı, gelir düzeyinin düşük, coğrafi koşulların güç olduğu ve öğretmen eksikliğinin de fazla olduğu bölgelerde öğrencilere modern bir eğitim sunma konusunda internet tabanlı uzaktan eğitim modeli, alternatif bir seçenek olarak düşünülebilir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; teknolojik araçları kullanan öğrencilerin; *bilişsel, duyuşsal ve davranışlar gelişmelerini* saptamak ve bu konuda olası sorunları tespit ederek çözüm konusunda bazı önerilerde bulunmaktır. Bunun yanında bilişim teknolojileri -internet kullanımının-;

- ♦ Öğrencilerin sosyal, kültürel ve eğitim süreçleri üzerinde yarattığı etkiler,
- ♦ Öğrenci-teknoloji ilişkisinin; okul, öğretmen ve aile iletişimi üzerinde yarattığı etkileri ortaya koymayı hedeflemektedir.

---

⁶ "İnternet ve Eğitim" (2008), www.cc.anadolu.edu.tr. www.egze.com/internet.11.03.2008.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, genel olarak teknoloji ve eğitim ile küreselleşme ve internet teknolojisi konularını kapsamaktadır. Özelde de internet kullanımının; öğrencilerin okul başarıları, dersteki performansları ve sosyal ilişkilerini konu edinmektedir. Çalışmanın örneklemini ise Kilis İli merkez Nedim Ökmen Anadolu Öğretmen Lisesinin, 1. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Çalışma, bir "mikro alan araştırması" niteliği gösterdiği için araştırmada literatür tarama ve anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın ilk bölümü teorik, ikinci bölümü ise uygulamalı olarak yapılmıştır. Öncelikle konu ile ilgili kaynak taraması yapılmış ve elde edilen kaynaklar ışığında genel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevenin sunduğu teorik öncüllerin ve oluşturulan hipotezlerin sınanması için de öğrenciler üzerinde anket çalışması yapılmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

Ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu ile öğrencinin *fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimi* arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki, çocuğun başta sosyal çevre olmak üzere arkadaşlık gruplarına katılma ve derslerde başarı göstermede olumlu/olumsuz biçimde etkide bulunmaktadır. Alt-gelir grubuna sahip ailelerin çocukları, hem çevresel ilişkilerde bulunma ve uyum sağlama hem de derslere katılma ve başarı gösterme konusunda daha düşük performans göstermektedirler.

- Üst-sosyo-ekonomik durumda olan aile çocuklarının; internet ve cep telefonu gibi teknolojileri kullanma oranları fazladır. Bu kültürel sermayeye sahip öğrenciler; "sosyalleşme", "girişkenlik", "açık sözlü olma", "kendine güvenme", "arkadaşlık ve sanal ilişkiler kurma", "farklı bilgiler edinme" ve "derslerde başarı gösterme" konularında diğer öğrencilere göre daha ön planda gelmektedirler.
- İnterneti kullanan öğrenciler, aktif katılımcılar olarak gerek derslerde gerekse sosyal çevrelerinde daha başarılı olmaktadır. İnternetin farklı kaynaklara ulaşma olanağını iyi değerlendiren öğrenciler ise, farklı düşünebilme ve analitik değerlendirmeler yapabilme eğilimleri artmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, öğretmenleriyle daha fazla bilgi bilimsel tartışmalara da girebilmekteler. Ama aynı zamanda interneti kullanan öğrencilerin; "psikolojik durumları", "ders başarıları", "bedensel ve sosyal gelişimleri", "göz sağlıkları", "anne-babalarıyla olan iletişimleri",

“sosyal ilişkileri”, “dil ve sözcük kullanma becerileri”, bu teknolojileri kullanmayan öğrencilere göre daha olumsuz yönde gelişmektedir.

- ♦ Öğrenciler, ev ortamının “sosyal etki” ve “sosyal baskı” yaratması nedeniyle kendi evlerinden çok bu baskının görece daha az hissedildiği internet cafelere gitme eğilimindedirler. Ve bu yerlere giden öğrenciler, interneti, derslerine yardımcı olmaya ve entelektüel birikimlerini artırmaya yönelik kullanmak isteseler de, bu tür kaynak-lara nereden ulaşacaklarını bilemedikleri için daha çok şiddet içerikli oyunlar oynamak, sanal arkadaşlık kurmak, mesajlaşmak (*chat* yapmak) ve müstehcen konulara girmek gibi amaçlar için kullanılmaktadırlar.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırma evrenimizi temsil eden örneklem grubumuz; 62 Kız, 24 Erkek olmak üzere toplam 86 kişiden oluşmaktadır. Bu grup içinde Lise-1’ler; 30 kız, 10 Erkek, Lise-3’ler ise; 14 Kız, 30 Erkekten oluşmakta. Söz konusu öğrencilerin tümü kendilerine verilen anket formlarını doldurarak istenilen soruların çoğuna cevap vermişlerdir. Bu cevaplar, Sosyal Bilimlerin ampirik (uygulamalı) çalışmalarında sıkça kullanılan (SPSS) programının 13.0 versiyonu ile değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler içinde araştırmanın sadece frekanslarına yer verilmiştir. Frekans tabloları, genel olarak araştırmaya dâhil olan örneklem grubumuzun yüzdelik oranlarını vermektedir. Bu yüzdelik oranlar, sadece istatistikî ve karşılaştırmaya dayalı veri sağlamamakta aynı zamanda bu ham veriler, öğrencilerin; *bireysel kimlikleri* (sınıf, cinsiyet, doğum yerleri vb), üyesi oldukları *ailesel özellikler* (kardeş sayıları, aile reisinin eğitim düzeyi, mesleği, geliri vb), sahip oldukları *maddi sermaye* (otomobil, ev, cep telefonu, bilgisayar, tv, vb.), hakkında da bilgi vermektedir. Bu bilgiler bizlere, öğrencilerin; sosyal ilişkileri, ekonomik durumları ve okul başarıları hakkında fikir vermektedir.

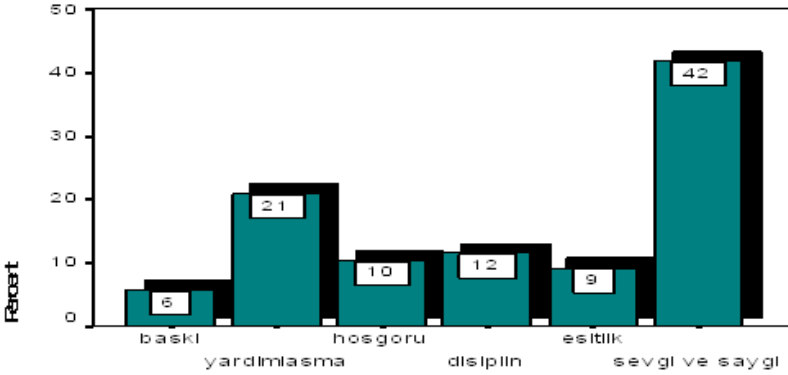
Anket Bulgularına İlişkin Tanımlayıcı Tablolar

Araştırmaya katılan öğrencilerin, %48’i lise 1’ler, % 52’si ise, lise 3’lerden oluşmaktadır. Cinsiyet dağılımında kızlar %72, erkekler %28 oranda temsil edilmiştir. Araştırma sonucunda bu veri, bir değişken olarak cinsiyetin; sosyal çevreye uyum, ilişki kurma, teknoloji kullanma ve okulda başarı gösterme gibi konularda da bizlere fikir vermektedir. Öğrencilerin % 50’ye yakını il merkezlerinde % 40’a yakını ilçe merkezlerinde ve küçük bir kısmı da (%10) köy ve büyük şehirlerde doğmuştur. Öğrenciler, doğum yerlerine paralel olarak ilköğrenimlerini de çoğunlukla aynı yerde tamamlamışlardır. Ancak, %7’lik bir kesim, büyük şehirde doğmuş olmasına karşın ilköğrenimlerini il merkezlerinde tamamlamışlardır. Öğrenci ailelerinin, %70’ten fazlası 3 ve 3’ten daha az kişiden oluşmaktadır. Bu veri başlı başına

bir ölçü olmamakla birlikte, öğrenci ailelerinin geleneksel/geniş/köy aile tipinden çok modern/çekirdek/kent aile tipinde olduklarını göstermektedir.

Öğrencinin baba mesleğine paralel olarak aile gelirleri de buna göre biçimlenmektedir. Daha çok devlet memurluğunu yapan veliler (%34), aylık (500–1000 YTL), esnaf ve zanaatkârlık yapan veliler (%21), aylık (1000–1500 YTL), üst düzey görevliler, (%17) (2000 ve üstü) bir aylık gelirleri söz konusuysen, velilerin, %20'den fazlası aylık (500 YTL) (asgari ücret) almaktalar. Örneklem grubumuzu temsil eden öğrenci ailelerinin %50'den fazlası yukarıda da değinildiği gibi devlet memurluğu ve esnaflık yapmakta ve aylık (1000–1500 YTL) arasında bir gelirleri söz konusu olmaktadır. Ancak, öğrencilerin aile varlıklarına bakıldığında büyük çoğunluğu gerek, otomobil, çamaşır, bulaşık makinesi gibi beyaz eşya ürünlerine gerekse televizyon, bilgisayar/internet, uydu, VCD-DVD, cep telefonu gibi iletişimsel olanaklara sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Nitekim öğrenci ailelerinin; %97'si çamaşır makinesi, %80'i vcd-dvd, %63'ü bilgisayar-internet, %99'u televizyon, %67'si bulaşık makinesi, %84'ü uydu anteni, % 99'u cep telefonuna sahiptir.

Bu veriler, öğrenci ailelerinin aylık gelirleri dışında yan/ek gelirlere de sahip olduklarını göstermektedir. Aileler, her ne kadar 3 çocuktan oluşan bir çekirdek aileye ve tarım dışında hizmet sektöründe (memurluk/esnaflık) çalışan bir aile reisine sahip iseler de, ekonomik etkinlikler ve gelir kaynakları açısından bu aileler, geleneksel ilişkilerini (köy/tarımsal faaliyetler) bir şekilde devam ettirmekte olduklarını göstermektedir.

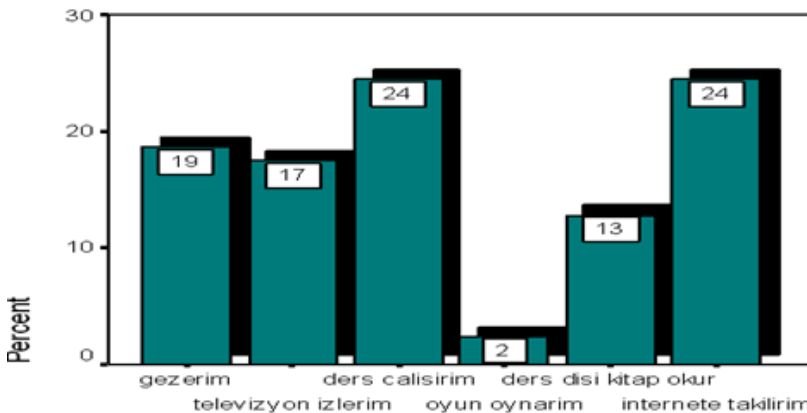
Grafik 1. Aile İlişkilerini Yansıtan Kavramlar

Aşağıdakilerden hangisi aileniz içindeki ilişkileri en iyi biçimde yansıtmaktadır? Sorusuna %48'lik bir oran sevgi ve saygı, %28'i yardımlaşma, %15'u hoşgörü, %9'u da eşitlik cevabını vermiştir. Burada dikkat çeken en önemli nokta, öğrencilerin oldukça yüksek bir oranı (%18) aile ilişkilerini disiplin ve baskı ile nitelendirmiş olmalarıdır. *Ailenin ekonomik*

ve maddi olanakları sizin eğitim-öğretim masraflarınızı karşılama derecesi sorusuna %65'i yeterli, %25'ü oldukça yeterli, toplam %10'da yetersiz cevabını vermiştir. Öğrencilere, ev ortamı ve imkânlarınızın derslere çalışma ve ödevleri yapmada yeterli midir? Sorusuna ise büyük çoğunluk %90'ı evet %10'u hayır cevabını vermiştir. Size ait bir çalışma odası var mı? Sorusuna öğrencilerin %76'i evet, %24'ü hayır cevabını vermiştir.

Sınıftaki arkadaşlarıyla karşılaştırıldığında başarı yönünden kendini nerde görüyorsun? Sorusuna ise öğrencilerin, %60'ı ortada, %20'ye yakını üste, %9'u altta, %6'sı en üstte ve %5'i de en altta cevabını vermiştir. Öğrencilerin;

- ♦ Ailelerinin ekonomik ve maddi olanakları açısından onların eğitim ve öğretim masraflarını karşılama derecesinin oldukça yüksek olduğu (%65),
- ♦ Velilerinin öğrencinin durumuyla yakından ilgilendiği (%91),
- ♦ Öğrencinin ders çalışması için ev olanaklarının oldukça yeterli olduğu (%90),
- ♦ Öğrencinin kendisine ait bir çalışma odasına sahip olanların oranının yine yüksek olduğu (%76) bir konjonktürde öğrencilerin sadece; %6'sının pekiyi, %21'inin iyi, %63'ünün orta ve %10'nun zayıf olduğunu söylemeleri, öğrencilerin okul başarılarını olumsuz yönde etkileyen diğer faktörlerin öne çıktığını göstermektedir. Bu faktörlerin başında internet kullanımı gelmektedir. Nitekim gelecek grafiklerde de görüleceği gibi öğrencilerin oldukça büyük bir bölümü (%24'ü) boş vakitlerinde ve (%37'si de) her gün internete girdiğini söylemektedir. Ve öğrencilerin büyük çoğunluğu (%76) internete, sohbet (*chat*) yapmak amacıyla girdiklerini söylemişlerdir.

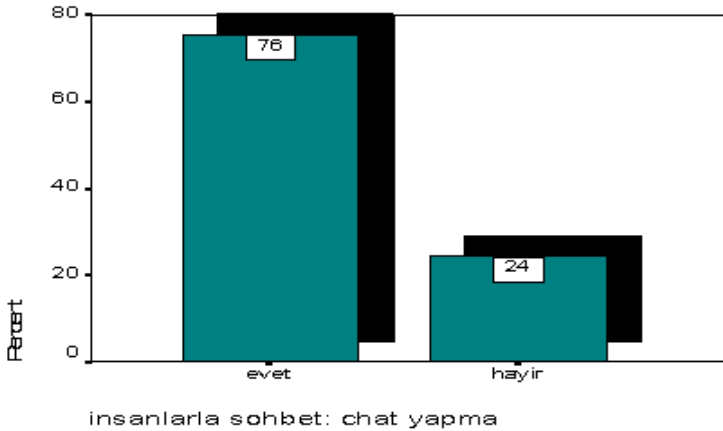
Grafik 2. Okul ve Ders Saatleri Dışında Zaman Kullanımı

Okul ve ders saatleri dışındaki vakitlerde en çok ne yaparsın? Sorusuna öğrencilerin, %24'ü internete takılırim, %24'ü ders çalışırım, %19'u gezerim, %17'si televizyon izlerim, %13'ü kitap okurum cevaplarını vermişlerdir. Dolayısıyla öğrencilerin yaklaşık 4/1'i boş zamanını internete girmekle geçirmektedir.

Örneklem grubumuzun temsil eden öğrencilerin %50'sinin bilgisayar ve interneti bulunmaktadır. İnternet kullanan öğrencilerin;

- ♦ %76'sı, insanlarla sohbet etmek (*chat* yapmak),
- ♦ %15'i, eğitim/araştırma ödev hazırlamak için,
- ♦ %9'u oyun oynamak ve zaman geçirmek amacıyla internete girdiklerini söylemişlerdir.

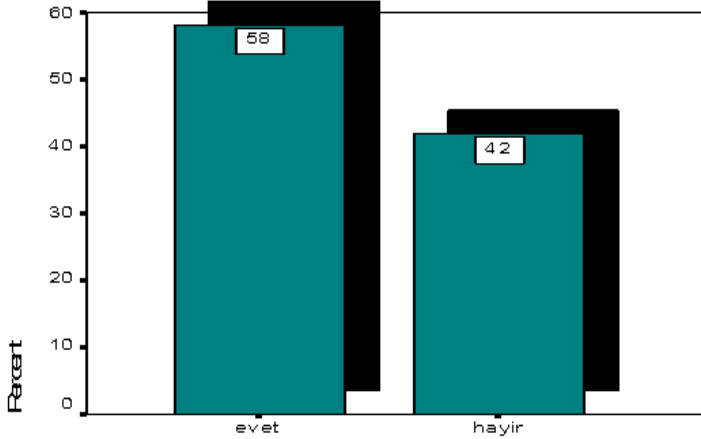

Grafik 3. İnternet'te Diğer İnsanlarla Sohbet (*Chat*)

İnternete hangi sıklıkla girersin? Sorusuna öğrencilerin, %37'si her gün, %27'si gerektiğinde, %17'si nadiren ve %9'u da haftada bir kez cevabını vermiştir. Ve öğrencilerin %57'si 1-3 saat arasında internete girdiklerini söylemişlerdir. İnternet ortamında en çok sırasıyla; müstehcen/pornografi, alkol ve kumar, yasadışı örgütler, reklam ve promosyon sitelerinin kendilerini rahatsız ettiklerini ifade etmişlerdir. *İnternet ve kafelere gider misiniz?* Sorusuna öğrencilerin yarısından fazlası %57'si hayır cevabını vermiştir. Bunun en önemli nedeni öğrencilerin zaten %50'sinin kendi evlerinde bu olanağa sahip olmalarıdır. İnternet ve kafelere gidenlerin; %50'si, kafelere gitmeyi sevdiğim için, %27'si evde kullanmam sınırlandırıldığı için, %13'ü

evde kullanmak rahat olmadığı için ve %10'u da evde çoklu oyunlar oynama imkânım olmadığı için cevabını vermişlerdir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%87)'si, internet kullanımını; kendilerini geliştirmek ve dünya ile iletişim kurmak, derslerde başarılı olmak ve sosyalleşmek için faydalı bir araç olduğuna inanmaktalar. Ayrıca fazla internete girmenin sağlık açısından herhangi bir sorun yaratmadığını düşünenlerin sayısı da (%57)'i bulmaktadır.

Grafik 4. İnterneti Kullandıktan Sonra Ebeveynler İle İlişkinin Bozulması

İnterneti kullandıktan sonra anne-babamla olan ilişkilerim bozuldu sorusuna öğrencilerin %58'i evet, %42'si de hayır cevabını vermişlerdir. Ayrıca Öğrencilerin %70'i internet kullanımı sonrasında yazı ve konuşma tarzlarının bozulduğunu %64'ü de göz ve kulak sorunlarını yaşamaya başladıklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin;

- ♦ %60'ı, interneti kullandıktan sonra kendi dünyalarına çekildiklerini/içlerine kapandıklarını ve çevreden soğumaya başladıklarını,
- ♦ % 55'i, internete takıldıkları için derslerde geri kaldıklarını ve fiziksel çevreden soyutlandıklarını,
- ♦ % 65'i, internet sayesinde gelecekle ilgili plan yaptıklarını,
- ♦ % 91'i, ilgi alanlarını paylaşan diğer insanlarla iletişim kurmaya başladıklarını,
- ♦ %79'u, farklı düşüncelere sahip insanlarla tanıştıklarını,

- ♦ %85'i, daha az televizyon izlemeye başladıklarını,
- ♦ %95'i, daha az kitap okumaya ve ders çalışmaya başladıklarını ve
- ♦ %100'u, daha kısa zamanda daha fazla bilgiye ulaştıklarını ifade etmişlerdir.

Ancak bu öğrencilerin;

- ♦ %93'ü internet kullanımının toplum kültürünü/ahlâkını bozduğuna,
- ♦ %92'i, sosyal ilişkileri azalttığına,
- ♦ %84'ü de suç duygusunu artırdığına inanmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Her bir araştırma ele aldığı sorunun sadece bir yüzünü aydınlayabilir. Çünkü toplumsal sorunlar hiçbir zaman oldukları gibi kalmazlar. O günün koşullarına bağlı olarak her an değişebilmektedirler. Bu açıdan araştırmamızın ortaya koyduğu tespitler, ardına düştüğümüz sorunun sadece bir yüzüne ışık tutmuştur denilebilir. Genel geçer önermeler sunmak ve sorunun bütününe cevap vermek gibi bir zorunluluğumuz olmamakla birlikte elde ettiğimiz veriler, bizi önemli bazı sonuçlara ulaştırmıştır. Örneklem grubumuzu temsil eden ve halen öğrenim görmekte olan 86 öğrenci (lise-1 ve lise-2) üzerinde uyguladığımız anket çalışması, öğrencilerimizin sosyal ilişkileri ve okul başarıları ile internet kullanımı arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu göstermiştir.

Maddi olanaklar açısından standart bir yaşam kalitesine sahip olan öğrencilerin çoğu okuldaki derslerde başarılı olamadıklarını itiraf etmişlerdir. Sınıftaki arkadaşlarıyla karşılaştırıldığında başarı yönünden kendini nerde görüyorsun? Sorusuna öğrencilerin, sadece %6'sının pekiyi ve %63'ünün de, orta demesi düşündürücüdür. Bu tespit başlı başına bir veri/değer olmamakla birlikte öğrencilerin okul başarılarını olumsuz yönde etkileyen diğer faktörleri gündeme getirmektedir. Bu faktörlerin başında ise internet kullanımı gelmektedir. Nitekim grafikte de görüldüğü gibi öğrencilerin oldukça büyük bir bölümü (%24'ü) boş vakitlerinde ve (%37'si de) her gün internete girdiğini söylemektedir. Ve öğrencilerin büyük çoğunluğu (%76) internete, sohbet (*chat*) yapmak (%24) oyun oynamak amacıyla girdiklerini itiraf etmişlerdir. Ayrıca vakitlerinin çoğunu internete girerek geçirmeleri yüzünden gerek aile (anne-babalarıyla) gerek okuldaki arkadaşlarıyla iletişim kurmada sorun yaşadıklarını itiraf etmişlerdir.

Bu araştırmanın da gösterdiği gibi özellikle ortaöğretimde okuyan öğrencilerin okul başarılarında ve sosyal çevrelerine uyum sağalmada internet kullanımının önemli bir etken olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Öğrenciler, internet teknolojisini bilimsel araştırmalardan ziyade boş vakitlerini geçirmek için kullandıkları ve bundan dolayı da gerek derslerde gerekse sosyal

ilişkilerde sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın sonuçları hipotezlerimizin geçersizliğini ortaya koymuştur. Nitekim elde edilen bulgular, her ne kadar ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu ile öğrencinin bilişsel ve sosyal gelişimi arasında doğrudan bir ilişki bulunmuşsa da üst-sosyo ekonomik durumda bulunan öğrencilerin alt-gelir öğrencilerden daha başarılı olmadıkları bu anlamda gelir düzeyi ile okul başarısı ve sosyal uyumluluk arasında pozitif bir korelasyonun olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

İnternet teknolojisini kullanan öğrencilerin kullanmayanlara göre daha aktif, yaratıcı ve sosyal oldukları yönündeki savımız da yanlış çıkmıştır. Aksine internet kullanan öğrencilerin çoğu; derslerde performans sergilemeyen, ders dışı etkinliklerde yer almayan, bilimsel araştırmalarda bulunmayan, kendini geliştirmeyen, aile bireyleri ve akran gruplarıyla sağlıklı bir iletişim kuramayan ve bu anlamda kendi iç dünyalarına çekilmiş ve toplumdan soyutlanmış bir psiko-sosyolojik görüntü vermişlerdir.

Kaynaklar

- Bauman, Z., 2000, *Siyaset Arayışı*, çev. Birkan, T., Metis, İstanbul.
- Beck, U., 1992, *Risk Society*, Sage Publication, London.
- Bell, D., 1973, *The Coming of Post Industrial Societies*, Basic Books, New York.
- Boudrillard, J., 1997, *Tüketim Toplumu*, (Çev. H.Deliceçaylı vd.), Ayrıntı, İstanbul.
- Bozkurt, V., 2000, *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, Sistem, İstanbul.
- Castells, M., 2007, *Binyılın Sonu Enformasyon Çağı: 3.Cilt*, Çev. Kılıç, E., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, M., 2001, *The Internet Galaxy*, Oxford University Press, New York.
- Childe, G., 2001, *Kendini Yaratan İnsan*, çev. Ofluoğlu, F., Varlık, İstanbul.
- Crystal, D., 1987, *The Cambridge Encyclopaedia of Language*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Debord, G., 1996, *Gösteri Toplumu*, çev. Ekmekçi, A. & vd.), Ayrıntı, İstanbul.
- Ellul, J., 2003, *Teknoloji Toplumu*, çev. Ceylan, M., Bakış, İstanbul.
- Foucault, M., 2000, *Büyük Kapatılma*, çev. Ergüden, I. & vd., Ayrıntı, İstanbul.
- Giddens, A., 1998, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Kuşdil, E., Ayrıntı, İstanbul.
- Giddens, A., 2000, *Sosyoloji*, çev. Özel, H. & Güzel, C., Ayrac, Ankara.
- Gürol, M. & Sevindik, T., 2008, "İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim", [www.web.sakarya.edu.tr], [http://www.egze.com/internet.11.03.2008].
- Habermas, J., 2000, *"İdeoloji" Olarak Teknik ve Bilim*, çev. Tüzel, M., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D., 2006, *Postmodernliğin Durumu*, çev. Savran, S., Metis, İstanbul.
- İnternet ve Eğitim, 2008, [www.anadolu.edu.tr], [http://www.egze.com/internet.11.03.2008].
- Masuda, Y., 1990, *Managing In The Information Society: Relasing Synergy Japanese Style*, Bassil Blackwelle.
- Robertson, R., 1992, *Globalization*, Sage Publications, London.
- The Economist*, "The Accidental Superhighway", 01.08.1995.
- Volti, R., 1992, *Society and Tecnological Change*, St. Martin's Press, New York.